

Suuntaa elämälle

■ Pentti Arajärvi

Olen maininnut Z. Topeliuksen *Välskärin kertomukset* yhdeksi elämäni suunnanneeksi teokseksi. Sen alkupuolihan on kohtuullisen pätevää historiallista kertomusta 30-vuotisesta sodasta. Loppua kohti kirja muuttuu yhä kaunokirjallisemmaksi ja Bertelsköldin suvun tarina sidotaan löysästi todellisiin historiallisiin tapahtumiin. Se kuitenkin merkitsi minun osaltani kiinnostuksen heräämistä historiaan ja yhteiskuntaan. Tätä taustaa vasten on varsin luonnollista, että yksi varhaisimpia tietokirjojani oli Tauno Kuosan *Jokamiehen Suomen Historia*. Varmasti en pysty sanomaan, minkä ikäisenä olen Kuosani lukenut, mutta nimiölehden nimikirjoitus ei ole kovin kehittynyt. Kirja on julkaistu vuonna 1952, jolloin olin 4-vuotias, joten siitäkään ei voi päätellä lukemisajankohtaa.

Historian harrastus ja yhteiskunnasta kiinnostuminen ovat ajan hengen, 1960-luvun, ohella kuitenkin olleet ne, jotka ovat vieneet minut ammattiini. Euroopan historian perustiedot olen imenyt Hartvig Frischin *Euroopan kulttuurihistoriasta*. Neliosaiseen teossarjaan en ole myöhemmin palannut. Nyt kuitenkin luin uudestaan sen johdantoluvun ”Mitä kulttuuri on”. Kuvaus suppeasti käsitetystä kulttuurista ja sen muutoksesta on mielestäni pätevää. Mutta myös pitkä linja, muutosten perusteet ja kulttuurin tarkastelutavan kuvaus näyttävät kestävilä. Miten syvällisesti olen tiedot hieman toisella kymmenellä ymmärtänyt ja omaksunut, on asia erikseen. Kirjassa oleva nimikirjoitukseni on samaa näköä kuin Jokamiehen Suomen Historiassa, ja Euroopan kulttuurihistoria puolestaan on julkaistu vuosina 1962–63. Tästä voi päätellä historianharrastukseni alkaneen 12–14-vuotiaana.

Olen aikanaan saanut jommaltakummalta valveutuneelta sukulaistädiltäni lahjaksi 1960-luvulla ilmestyneen *Otavan Ison Tietosanakirjan*. Palaan siihen aina silloin tällöin, kun haluan selvittää jotakin kohtalaisen muuttumatonta tai määritelmänomaista, vaikka usein tiedon tuoreus täytyykin tarkistaa. Tietosanakirjan kahdeksannen osan SOST–TSC mukaan tieto on yleispätevästi perusteltu ja oikea käsitys asioista, jotka ovat tiedon kohteena.

Tietosanakirja on vaarallinen teos. Kun sieltä yhden tiedon hakee, jää kirjaan kiinni. Jo vuonna 1964 ilmestyneessä teoksessa on tietokoneesta eli matematiikkakoneesta suhteellisen pitkä kuvaus ja kuviakin. Koneet kuulemma laskevat jopa satojatuhansia laskutehtäviä sekunnissa. En myöskään ole tiennyt, että tiera eli tilsa on kavioon tai kengän pohjaan kertyvä jäänsekainen lumikokkare. Asiakkaat tuovat tilsoja pankkien lattioille.

Pohdinta tiedosta heräsi siksi, että minun piti määritellä suhteeni lakikirjaan. Tuon määritelmän mukaan lakikirja ei ole tietokirja eikä lakikaan ole tietoa. Lakikirjahan on vain tietyn logiikan mukaan peräkkäin asetettuja yhteiskunnallisia normeja. Toisaalta lakikirjasta saa periaatteessa tietoa siitä, miten asiat on ajateltu (parhaiten) järjestettävänä.

Lakikirja on selvästi elämäni kirjoja. Se on eräällä tavalla määrittänyt aikuista elämäni opiskelijana ja työelämässä. Aikanaan hain siitä perusteen kaikkeen mahdolliseen ja niinpä opiskeluaikainen tyttöystäväni kutsui kirjaa Totuuden Torveksi. Myöhemmin olen itse lainvalmistelijana kirjoittanut lakikirjaa ministeriön ja eduskunnan virkamiehenä, mikä on tuo-

nut aivan eri ulottuvuuksia oikeusjärjestykseen. Suhde itse lakitekstiin on muuttunut, ja tätä suhdetta on vielä enemmän muuttanut nykyinen etupäässä lain, lainsäädännön ja oikeusjärjestyksen tutkimukseen ja opetukseen liittyvä työni. Kokonaisuus ja sen perusteet ovat osoittautuneet verrattomasti tärkeämmäksi ja mielenkiintoisemmaksi kuin yksittäisen lain julistama totuus.

Elämäni tietokirjoihin kuuluvat epäilemättä myös ne, jotka olen itse kirjoittanut. Nostan niistä esille henkilökohtaisesti merkittävimmät. Ensimmäinen liittyi lainvalmisteluun. Olin lähes kaikkien mahdollisten työryhmien lakia kirjoittavana sihteerinä, kun Suomessa 1980-luvun alkupuolella valmisteltiin ja säädettiin ensimmäinen peruskoululaki ja lukiolaki. Tässä yhteydessä kertyneen tiedon purin *Koululainsäädännön käsikirjaan*. Ensimmäisen oman kirjan julkaisemisesta mieleen on jäänyt lähinnä epävarmuuden tunne ja korkea julkaisukynnys. Onko kaikki kohdallaan, perusteltua ja myös havainnollisesti esitettyä? Tarkoitus oli esittää perusteltu tulkinta tuoreesta lainsäädännöstä eikä kehenkään aikaisempaan auktoriteettiin voinut tukeutua.

Toinen oma merkittävä teos on yhdessä Jouko Skinnarin kanssa julkaisemamme *Eurooppa ja Suomi*. Se on vuonna 1990 ilmestynyt kirja, jossa pohditaan silloin hiljakseen ajankohtaiseksi tulevaa Suomen suhdetta Euroopan yhteisöihin. Kirjan johtopäätöksissä Jouko Skinnari ja minä toteamme muun muassa, että ”Suomella on oltava vain yksi vaihtoehto: ETA. Neuvottelut siitä on otettava tosissaan kuin talvisota aikoi-

naan”. Varovaisesti otamme kantaan mahdollisuuteen hakea jopa EY:n jäsenyyttä ja muistutamme Neuvostoliiton ja jo tuolloin Venäjänkin merkityksestä naapurina. Olemme sitä mieltä, että kauppajärjestön ulkopuolelle jättäytyminen, Albania-vaihtoehto, ei ole vaihtoehto, ja lopuksi toteamme, että Persianlahti ja Irak osoittavat, että maailma voi mullistua yhdessä päivässä.

Kolmantena itse aiheutettuna elämäni tietokirjana on otettava esille väitöskirja. Minulle syntyi ainutlaatuinen tilaisuus sen laatimiseen, kun yhtäkkiä olin viraton mies. Samaan aikaan Kansaneläkelaitoksella oli tarve selvittää uudistuneitten perusoikeuksien ja laajemminkin uuden perustuslain, ihmisoikeussopimusten sekä Euroopan yhdentymisen ja tuossa vaiheessa jo Euroopan unionin jäsenyyden vaikutuksia suomalaiseseen sosiaaliturvaan. Muutaman vuoden puserruksen jälkeen, mutta pitkällä kokemuksella ja kiinnostuksella, saatoin tohtoroitua teoksella *Toimeentuloturvan oikeellisuus*. Se loi samalla mahdollisuuden uuteen uraan akateemisessa maailmassa.

Kun tätä kirjoittaessani katselin kirjahyllyjäni, löytyy sieltä tietysti lukuisa määrä tietokirjoja. Esille nostamillani kirjoilla on ollut ehkä eniten vaikutusta elämäni suuntaan. Mitkä kirjat ovat vaikuttaneet ajatteluuni, maailmankatsomuksen ja elämänkatsomuksen muodostumiseen? Se onkin toisen tilityksen aihe.

Kirjoittaja on Joensuun yliopiston professori.

Seuraavassa lehdessä elämänsä tietokirjoista kertoo kirjailija Kaari Utrio.